ČETVRT VEKA OBNOVLJENOG IZLAŽENJA ČASOPISA „BILJNI LEKAR“

Sreten Stamenković

Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad

Email: sretenstamenkovic@sbb.rs

Izvod

Ukratko se daje pregled obnovljenog izdavanja časopisa „Biljni lekar“ za 25-ogodišnji period (1995-2019). Analizira se pređeni put uz prikaz ostvarenog, kao i sagledavanje problema i mogućnosti za dalji napredak. Pre svega, u sadržajnom i tehničkom pogledu i redovnosti izlaženja časopisa.

Ključne reči: časopis „Biljni lekar“, obnovljeno izlaženje, kvalitet, redovnost izlaženja.

UMESTO UVODA

Početkom 2020. navršilo se 25 godina (1995-2019) obnovljenog izdavanja časopisa „Biljni lekar“, odnosno 47 godina od njegovog osnivanja. Značajan jubilej u izdavanju jednog časopisa. Pažljivi čitalac će primetiti da je ovaj prilog trebao da se pojavi početkom prošle, 2020. godine. Međutim, iz tehničkih razloga njegovo izlaženje je odloženo za kasnije. Naime, najpre je trebalo nadoknaditi određeno kašnjenje u izlaženju časopisa. U tome se uspelo i prilika je da jubilej, makar i skromno, na ovaj način bude obeležen.

O pređenom putu i problemima u izdavanju časopisa, kao i pitanjima važnim za njegovu budućnost, na osnovu dosadašnjeg iskustva, pokušaće se dati bar naznaka odgovora.

Kraći istorijat časopisa

Prilika je, bar za mlađe generacije, da se nešto kaže o početku izlaženja i kroz šta je sve prolazio časopis „Biljni lekar“. Počeo je da izlazi početkom davne 1956. godine u Beogradu, a izdavač je bilo Društvo za zaštitu bilja NR Srbije, koje je osnovano nepune dve godine pre toga (novembra 1954). Pod tim nazivom, menjajući logotip, formu i sadržaj, neprekidno je izlazio do 1977. godine, u početku jednom a potom dvomesečno (Slika 1).

Slika 1. Prvi broj časopisa iz 1956. godine

Odlukom tadašnjeg Saveza društava za zaštitu bilja SFRJ, početkom 1978. godine, časopis se spaja sa sličnim ("Biljna zaštita", Zagreb), u novi – zajednički časopis ("Glasnik zaštite bilja", Zagreb), kao glasilo pomenutog Saveza. Poznatim već događajima, početkom devedesetih godina prošloga veka, pomenuti časopis prestaje da bude zajednički, čime, od sredine 1991. godine nastaje period neizve-
snosti "Biljnog lekara".

Aktivnosti na obnavljanju izdavanja časopisa

S obzirom da se u struci osećao nedostatak takvog časopisa, tih godina, tačnije 1993, rađa se ideja o obnavljanju izdavanja časopisa „Biljni lekar“. Tokom 1994. godine obavljene su opsežne priprema, uz šire konsultacije svih zainteresovanih. Osniva se Inicijativni odbor, a potom sprovode i opsežne pripreme, da bi 11. novembra 1994. godine na Poljoprivrednom fakultetu u Novom Sadu bio održan i širi Osnivački sastanak. Na tom sastanku je, uz prisustvo svih zainteresovanih, pre svega ljudi iz

struke, predstavnika Društva za zaštitu bilja i resornih organa vlasti, predstavnika hemijske industrije, predstavnika medija i drugih, doneta odluka da se uputi predlog Društvu za zaštitu bilja Srbije – Beograd, o obnavljanju izlaženja časopisa.

Glavni odbor Društva za zaštitu bilja Srbije, kao osnivač i vlasnik časopisa, na sednici od 25. novembra 1994. godine, donosi odluku da se sa obnovljenim izdavanjem časopisa počne 1995. godine. Pošto se u to vreme nekoliko časopisa iz oblasti zaštite bilja već izdavalo u Beogradu, a i činjenice da je inicijativa potekla iz Novog Sada, odlučeno je da sedište ovog bude u Novom Sadu. Za izdavača je imenovan Poljoprivredni fakultet, odnosno Institut/Departman za zaštitu bilja i životne sredine „Dr Pavle Vukasović“, Novi Sad. Za Glavnog i odgovornog urednika imenovan je akademik, prof. dr Dušan Čamprag, koji je ovu funkciju obavljao dve godine (1995-1996).

OBNOVLJENO IZLAŽENJE ČASOPISA

U smislu donetih odluka, početkom 1995. godine, redizajniran i u novom ruhu, počinje ponovo da izlazi časopis „Biljni lekar“, kao dvomesečnik – u šest brojeva godišnje. Time je realizovana ideja o ponovnom izdavanju časopisa (Slika 2).

Još tokom priprema, formirani su Redakcioni odbor (11 članova) i Izdavački savet časopisa (21 član). Novoformirani organi postavili su tri jasna cilja: (1) aktuelnost, (2) raznovrsnost i (3) redovnost izlaženja časopisa. Uže Uredništvo je nastojalo da vrši odabir aktuelnih tema u datom trenutku. Cilj je bio da sve ono što je novo u struci, što se dogodilo ili događa - što pre dođe na stranice časopisa. Nastojanje je bilo da se doprinese objašnjavanju nedovoljno poznatih pojava i rešavanju problema u struci, što je nailazilo na zainteresovanost šire čitalačke publike. U ovaj posao se ušlo sa velikim poletom i entuzijazmom, gde je svaki član užeg uređivačkog dela istinski bio posvećen da časopis odgovori postavljenim zadacima. To je bilo od značaja za njegovo redovno izlaženje i dalje poboljšanje kvaliteta u sadržajnom i tehničkom pogledu.

Slika 2. Prvi broj obnovljenog izlaženja časopisa iz 1995. godine

Pored objavljivanja naučno-stručnih radova, uspostavljaju se stalne i povremene rubrike, u kojima se daju kraći ili opširniji prilozi od interesa za struku. Neke od rubrika vremenom postaju prepoznatljive, čak i današnjih dana (*Iz aktivnosti Društva za zaštitu bilja, Novi doktori i magistri, Novi stručnjaci u zaštiti bilja, Nove knjige i publikacije, Studijski boravci i specijalizacije, Naučni i stručni skupovi, Jubileji i sećanja, In memoriam*).

Takođe, u početku je odlučeno da se svake godine izdaje po jedan tematski broj (kao jedno ili dvobroj), u kojem bi se obrađivala problematika zaštite jedne ili grupe srodnih gajenih biljnih vrsta. Prvi takav tematski broj bio je na temu zaštite strnih žita - „Štetočine, bolesti i korovi strnih žita i njihovo suzbijanje“ (5/1995, str. 468-612). Nadalje, odlučeno je da se svake druge godine, u saradnji sa resornim

organom Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije, izdaje pregled sredstava za zaštitu bilja u prometu u Srbiji (kao dvobroj), koji je uvek nailazio na ogromno interesovanje svih koji rade u oblasti agrara. Prvi takav dvobroj, „Pesticidi u prometu u Jugoslaviji“ izašao je, takođe, u prvoj godini izdavanja (2-3/1995, str. 89-372). U oba slučaja, ta praksa je zadržana do današnjih dana, izuzev, kada je iz tehničkih razloga, umesto 2019, broj o sredstvima za zaštitu bilja izašao naredne, 2020. godine.

S obzirom da se računalo da će časopis ići u razmenu sa inostranstvom, prvih godina je, na kraju svakog broja, u vidu posebnog bloka, bio prikaz rezimea – abstrakata radova na engleskom jeziku. Ta praksa je bila do 2002, a od 2003. godine Abstract na engleskom se daje uobičajeno, uz svaki rad – na kraju. U početku se razmena odvijala u skromnom obimu, postepeno se broj povećavao (čak i do 18), da bi se danas časopis razmenjivao sa 14 zemalja.

Sagledavajući funkcionalnost i rad Redakcionog odbora i Izdavačkog saveta časopisa, 2002. godine donosi se odluka o ukidanju Izdavačkog saveta, kao glomaznog organa. Umesto toga imenuju se Urednici oblasti, koji su, u neposrednoj saradnji sa Glavnim i odgovornim urednikom, činili uže uredništvo i brinuli o svim pitanjima oko izdavanja časopisa. Zajedno su brinuli o obezbeđivanju radova, koji su interno recenzirani, a recenzije su obavljali Urednici, razumljivo, svako iz svoje oblasti. Po potrebi, bili su uključivani i recenzenti sa strane.

Za potrebe tadašnjeg Ministarstva nauke i zaštite životne sredine, tokom 2005. godine, obavljena je bibliometrijska analiza časopisa za tri prethodne godine (2002-2004), od strane Centra za evaluaciju u obrazovanju i nauci (CEON) i tom prilikom je rangiran kao časopis nacionalnog značaja (kategorija M52). Međutim, to su promenljive kategorije, jer CEON vrši povremene provere – evaluacije i tom prilikom ponovo određuje kategoriju časopisa (primer, 2009.g. razvrstan u M53; 2010.g. vraćen u kategoriju M52). To zavisi, pre svega, od kvaliteta radova i redovnosti izlaženja časopisa. U svakom slučaju, postojao je indeks kompetentnosti, na koji su saradnici časopisa mogli da računaju.

Broj objavljivanih radova po jednom broju kretao se u proseku od osam do deset. Treba napomenuti da je dužna pažnja poklanjana kako kvalitetu objavljivanih radova i raznih priloga, tako i ukupnom kvalitetu i tehničkom izgledu samog časopisa. Što se tiče tehničkog dela, urađeno je poboljšanje – od 2004. godine na naslovnoj strani, pored naziva na srpskom je i engleski naziv „Plant Doctor” (Slika 3). Sem toga, časopis je počeo da se štampa na kvalitetnijem papiru. Tako je, uz redovno izlaženje, iz godine u godinu poboljšavan i ukupni kvalitet časopisa.

Slika 3. Natpis i na engleskom jeziku, broj posvećen 20-ogodišnjici izlaženja časopisa

Nadalje, počev od 2005. godine radovi iz časopisa „Biljni lekar“ se citiraju u izdanjima CAB International Database Abstracts (Review of Plant Pathology, Review of Agricultural Entomology, Nematological Abstracts and Weed Abstracts), Wallingford, Oxon, United Kingdom. Time časopis postaje prepoznatljiv i van granica naše zemlje.

Funkciju Glavnog i odgovornog urednika, pored akademika Dušana Čampraga (1995-1996), obavljali su prof. dr Stevan Jasnić (1997-2002), prof. dr Sreten Stamenković (2003-2008), prof. dr Tatjana Kereši (2009-2014), prof. dr Dušanka

Indić (2015 - do br. 2/2016), prof. dr Slavica Vuković (od br. 3/2016-2018) i prof. dr Ferenc Bagi (2019. do danas).

Suizdavač časopisa, u periodu 2002-2006. godine bilo je Društvo za zaštitu bilja Republike Srpske (Banja Luka), da bi na njihovu inicijativu to prestalo, s obzirom na određene promene u okviru Društva za zaštitu bilja Republike Bosne i Hercegovine.

Jedan je od retkih časopisa u nas, koji je od obnovljenog izlaženja do sada, bez prekida, doduše sa malim kašnjenjima u pojedinim periodima, redovno izlazio.

U izdavanju časopisa, neprocenjivi doprinos imali su i sponzori, stalni i povremeni, bez kojih ovo ne bi bilo moguće da se ostvari.

Izdavačka delatnost

Tokom 25-ogodišnjeg izlaženja (1995-2019) izdato je 150 brojeva u 125 svezaka, na 15.740 strana. Izdato je i šest vanrednih brojeva i jedan dodatak, na ukupno 668 strana, što ukupno čini preko 16.400 strana.

U redovnim brojevima objavljena su 1.263 naučno-stručna rada i oko 2.200 kraćih ili opširnijih priloga, u okviru stalnih ili povremenih rubrika. Orijentaciono, najveći broj radova posvećen je problematici zaštite od štetočina (oko 36%), zatim bolesti (28%) i korova (11%), te sredstvima za zaštitu (10%) i mašinama za njihovu primenu (4%), dok je radova na opšte teme bilo oko 11%. Rečeno je – orijentaciono, jer se precizno razvrstavanje nije moglo obaviti, zbog preklapanja problematike u istom radu. U odnosu na biljne vrste, takođe orijentaciono, najveći broj odnosi se na zaštitu ratarskih biljnih vrsta (oko 38%), potom voćarsko-vinogradarskih (24%), te zaštitu šuma i ukrasnih biljaka (15%), zaštiti u povrtarstvu (10%) i ostalo (13%).

Izdato je 25 tematskih brojeva, odnosno svake godine po jedan, u vidu jedno ili dvobroja, u kojima se obrađuje zaštita jedne, odnosno grupe srodnih gajenih biljnih vrsta ili neka zajednička problematika. Neke biljne vrste do sada su bile predmet obrade i po dva puta: strna žita, odnosno pšenica (1995, 2016), jagodičasto voće (1996, 2012) i vinova loza (1999, 2018). Opšta – zajednička problematika obrađivana je na nekoliko tema: „Zaštita semena od štetnih organizama“ (6/2003), „Zaštita uskladištenih biljnih proizvoda“ (3-4/2004) i „Zaštita biljaka u staklarama i plastenicima“ (5/2009). Takođe, izdato je i 12 brojeva (svi kao dvobroj), o registrovanim sredstvima za zaštitu bilja, koja se nalaze u prometu u Srbiji.

Vredno je napomenuti da su u formi dvobroja izdati „Sredstva za ishranu bilja i oplemenjivači zemljišta u prometu u Srbiji“ (2018, 1-2, str. 1-300) i „Zakon o zdravlju bilja i Zakon o sredstvima za zaštitu bilja“ (2019, 1-2, str. 1-127).

Vanredni brojevi su najčešće bili posvećeni Seminarima o zaštiti bilja, u organizaciji Instituta/Departmana za fitomedicinu i zaštitu životne sredine Poljoprivrednog fakulteta u Novom Sadu, zatim zakonskoj regulativi u oblasti zaštite bilja, a priređena je i „Bibliografija časopisa „Biljni lekar“ 1957-1977. godina“ (1998, str. 64).

Diskusija i predlozi

Časopis „Biljni lekar“ je, nakon obnovljenog izlaženja, u 25-ogodišnjem periodu imao i uspona i padova. Međutim, treba istaći dve bitne činjenice:

1. Bez obzira na krizna vremena i sva iskušenja kroz koja je prolazio, časopis je opstao i dalje je u službi struke zaštite bilja, prenoseći u praksu naučna i stručna saznanja;
2. Ako je u određenim momentima i bilo kašnjenja u izlaženju, iz objektivnih ili subjektivnih razloga, zalaganjem odgovornih uspevalo se da sve propušteno bude i nadoknađeno.

Od početka obnovljenog izlaženja 1995. godine, časopis je beležio postepeni uspon ili je bar održavan dostignuti nivo, kako u sadržajnom tako i tehničkom pogledu. Uređivanje časopisa vodila je jedna ustaljena i uigrana ekipa, što je doprinosilo stabilnosti i kvalitetu. Časopis postaje prepoznatljiv ne samo u struci, već i šire. Problema je bilo, ali ne i nepremostivih. Broj pretplatnika se povećavao iz godine u godinu, pa je i do 600 primeraka časopisa išlo u pretplatu (pojedine firme – kombinati uzimali su po desetak i više primeraka). Međutim, vremenom broj se smanjuje, naročito nakon raspada većih sistema u oblasti agrara, privatizacije poljoprivrednih organizacija, te reorganizacija u oblasti hemijske industrije i slično. Takođe, odziv sponzora, stalnih i povremenih, u početku je bio veoma dobar. Pojedinih godina bilo ih je između 10 i 15 po izdanju časopisa, retko kada ispod toga, a bilo ih je 20 i više u brojevima o pesticidima. U poslednje vreme, iz godine u godinu, taj broj se postepeno smanjivao.

Početkom 2009. godine došlo je do kadrovske obnavljanja u Uredništvu, koje je već unapred za to pripremano. Nastavljeno je veoma uspešno uređivanje časopisa u sadržajnom i tehničkom pogledu narednih šest-sedam godina.

Nakon toga, nažalost, u relativno kratkom vremenskom periodu nastaju problemi oko uređivanja časopisa. Najpre dolazi do jedne, a potom i druge promene u Uredništvu. Novo Uredništvo nastavlja započeto, ulažući dosta truda i napora da časopis i dalje izlazi. Međutim, dolazi do povremenih kašnjenja, koja, doduše, bivaju nadoknađena. Sem toga, evidentno je da je došlo do zastoja u objavljivanju priloga u pojedinim rubrikama, koje su do tada bile redovno pokrivena (*Reč Glavnog i odgovornog urednika - Uvodna reč, Novi stručnjaci zaštite bilja, Sadržaj volumena*), pa se vremenom učinilo kao da su ugašene. Kod rubrike *In memoriam* sa zastojem je počelo i ranije, ali je vremenom sve nadoknađeno. Za neke rubrike, koje su u ranijem periodu bile redovno prisutne, sada se smatra da su prevaziđene (*Kalendar skupova, Adresar stručnih službi*).

U takvoj situaciji, 2019. godine, znači u 25-oj godini izlaženja časopisa, dolazi do kadrovske promene u Uredništvu. Novo Uredništvo, sada aktuelno, prihvata se posla i nastoji da uspostavi redovnost u izlaženju časopisa. Za relativno kratko vreme uspeva da tekuću godinu ažurira, odnosno da sa neznatnim kašnjenjem uđe u narednu, 2020. godinu.

Sada je najvažnije da se oseti duh timskog rada ljudi okupljenih oko časopisa. Glavni i odgovorni urednik i Urednici oblasti, zajednički da brinu o svim važnim pitanjima. Razume se, i ostali članovi Redakcije treba da daju svoj doprinos. Urednici oblasti, pored ostalog, trebali bi da brinu i pomažu oko obezbeđivanja radova iz svoje oblasti. Najbolja prilika za to su skupovi u organizaciji Društva za zaštitu bilja Srbije (Savetovanja, Simpozijumi, Kongresi), kada se najlakše mogu uspostaviti kontakti sa potencijalnim autorima. Nastojati da se časopis vrati na nivo časopisa nacionalnog značaja. To je moguće samo uz poboljšanje kvaliteta i redovnost izlaženja. Tada će i zainteresovanost za objavljivanje radova u časopisu biti veća, a realna su očekivanja da se poveća broj pretplatnika i sponzora. Možda ovo zvuči kao optimizam bez pokrića, ali, za trenutak se treba prisetiti stare izreke „Sve je u ljudima – i sve zavisi od ljudi“!

Za redovnost izlaženja i kvalitet časopisa, presudne su i finansije. Osnovni izvori su pretplata i sredstva od sponzorstva. Pored ovoga, ranijih godina je i Društvo za zaštitu bilja, prema svojim mogućnostima, participiralo u izdavanju jednog broja. Takođe, ranijih godina je i tadašnje Ministarstvo za nauku i zaštitu životne sredine, putem konkursa, dodeljivalo određena sredstva, dok u jednom momentu, zbog opšte štednje u društvu, nije došlo do restrikcija i smanjenja budžetskih sredstava na svim nivoima. Za nevolju, poslednjih godina smanjen je broj pretplatnika i broj sponzora. Međutim, redovno se izmiruju ugovorne obaveze prema štampariji.

Od brojnih problema treba istaći samo jedan, ključni – izbor štampara početkom svake godine putem tendera. Problem je što, kao po pravilu, na tenderu posao dobija drugi štampar. U ovom poslu to je veoma problematično, jer se taman jedan upozna i uvede u posao, sledeće godine dolazi drugi, i tako u krug. Svakako da se to nepovoljno odražava na kvalitet u tehničkom pogledu. Takva praksa izbora štampara uvedena je pre sedam - osam godina i ozbiljno otežava posao uređivanja. Razumljivo da je to zakonska obaveza, ali bi trebalo pokrenuti inicijativu na nivou Fakulteta da se neke stvari menjaju, bar u izdavačkoj delatnosti.

UMESTO ZAKLJUČKA

Pored ostalih časopisa u oblasti zaštite bilja kod nas, „Biljni lekar“ ima svoje mesto već dugi niz godina. Kao takav, potreban je struci i treba nastojati da i dalje napreduje, u prvom redu kvalitetom radova, odnosno informacija i redovnim izlaženjem.

Struka zaštite bilja s pravom to očekuje od ljudi okupljenih oko časopisa.

Abstract

A QUARTER CENTURY SINCE THE JOURNAL „PLANT DOCTOR“ WAS REESTABLISHED

Sreten Stamenković

Institute of Field and Vegetable Crops, Novi Sad

Email: sretenstamenkovic@sbb.rs

Brief overview of the 25-year (1995-2019) period since of the journal „Plant Doctor“ resumed publication. A retrospective analysis with a summary of accomplishments, and assessment of challenges and opportunities for improvement. Focus on content, technical aspect and regular publication schedule.

Key words: journal „Plant Doctor“, resumed publication, quality, publication frequency.